

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ: ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ НАРАТИВІВ ПОЛІТИК В УКРАЇНІ ТА РУМУНІЇ

Анотація. У роботі висвітлено економічні виклики енергетичного переходу України та Румунії, акцентуючи на політичних наративах, що визначають пріоритети інвестицій, макрофінансової стійкості та соціальної справедливості реформ. На основі якісного аналізу стратегічних документів, урядових заяв і експертних звітів порівняно, як обидві країни формують економічні аргументи на користь декарбонізації, децентралізації енергетики та інтеграції з європейськими ринками. Показано, що Румунія використовує доступ до фондів ЄС для модернізації мереж, підтримуючи баланс між газом, атомною енергетикою і ВДЕ, тоді як Україна бачить перехід засобом післявоєнного відновлення та посилення енергетичної незалежності. Визначено критичні ризики: боргове навантаження, потенційне підвищення тарифів та загроза «вуглецевого замикання». Запропоновано рекомендації щодо податкових стимулів для «зелених» інвестицій, механізмів страхування воєнних ризиків, прозорого управління міжнародною допомогою й адресних програм підтримки вразливих домогосподарств. Дослідження також враховує потенційні вигоди експорту чистої електроенергії та водню, зростання ланцюгів вартості й інновацій у промислових і сервісних секторах двох країн.

Ключові слова: енергетичний перехід, економічні виклики, інвестиції, макроекономіка, зайнятість, наративи політик, Україна, Румунія.

Вступ. Глобальний перехід до чистої енергії став однією з ключових тенденцій сучасності у відповідь на виклики зміни клімату. Для України та Румунії – країн Східної Європи з різними статусами в ЄС (Україна є країною-кандидатом, Румунія – повноправним членом ЄС) – енергетичний перехід означає масштабні економічні зміни. Йдеться не лише про технологічну трансформацію енергосектору, але й про вплив на цілі сектори економіки, державні фінанси, ринки праці та регіональний розвиток. Енергетично інтенсивні галузі (видобуток викопного палива, електроенергетика, металургія тощо) традиційно відіграють значну роль в економіках обох країн. Наприклад, економіка Румунії залишається відносно вуглецевою – інтенсивність викидів на одиницю ВВП вдвічі перевищує середню по ЄС, а понад 70% енергоспоживання забезпечується за рахунок викопних палив. В Україні ж до початку повномасштабної війни 2022 року спостерігалася подібна залежність, зокрема у сфері електроенергетики та промисловості. Обидві країни зобов'язалися поступово скорочувати викиди парникових газів відповідно до Паризької угоди і, у випадку Румунії, до цілей Європейського зеленого курсу.

Водночас економічні аспекти енергетичного переходу часто стають предметом політичного дискурсу та формують «наративи» – цілісні оповіді, якими уряди обґрунтовують свої стратегії й рішення. Ці наративи можуть акцентувати різні пріоритети: енергетичну безпеку, необхідність інвестицій, питання справедливості для регіонів і працівників, вплив на ціни та добробут громадян тощо. Дослідження таких наративів важливе, оскільки вони відображають бачення проблем і шляхів їх вирішення, впливають на підтримку реформ з боку суспільства та міжнародних партнерів.

Мета даної роботи – проаналізувати, як в Україні та Румунії артикулюються політиками економічні виклики енергетичного переходу, та порівняти ці країни крізь призму наративного підходу. Наукова новизна полягає у зміщенні акценту саме на економічний зміст енергетичного переходу в обох країнах, тоді як наративний аналіз слугує рамкою для інтерпретації політичних дискурсів. Робота фокусується на таких аспектах, як інвестиційні потреби для декарбонізації, макроекономічні виклики (стабільність державних фінансів, вплив на ВВП та платіжний баланс), податкові наслідки та регіональний розвиток у контексті переходу. Вибір України та Румунії зумовлений їхньою географічною близькістю та спільною постсоціалістичною спадщиною, але водночас різним міжнародним становищем та досвідом впровадження кліматичної політики, що дозволяє виявити цікаві паралелі й відмінності.

Дослідження ґрунтується на якісних методах, передусім наративному аналізі політичних документів і публічних висловлювань, а також на елементах порівняльного кейс-стаді двох країн. Проаналізовано стратегічні документи, такі як Національні плани з енергетики та клімату, енергетичні стратегії до 2030–2050 років, програми урядів, заяви посадових осіб, а також аналітичні огляди міжнародних організацій (МВФ, Світового банку, ЄС) щодо економічних наслідків декарбонізації.

Інвестиційні потреби та фінансові виклики переходу. Одним із центральних економічних питань енергетичного переходу є обсяг необхідних інвестицій. Перехід до низьковуглецевої енергетики потребує модернізації інфраструктури, розвитку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), впровадження енергоефективних технологій – усе це вимагає значних капіталовкладень.

Румунія, як держава-член ЄС, має доступ до фінансових ресурсів Євросоюзу (фонди згуртування, Механізм справедливого переходу, фонд відновлення NextGenerationEU тощо), але навіть за їх умови національні стратегії вказують на величезні потреби у фінансуванні. Згідно зі звітом Світового банку, лише енергетичному сектору Румунії до 2050 року потрібні інвестиції близько \$356 млрд, що еквівалентно ~3% сумарного ВВП країни за 2021–2050 роки. До 2030 року для досягнення цілей національної Енергетичної стратегії оцінювалися інвестиції ~127 млрд євро (в середньому ~6% ВВП щорічно у період 2021–2030). Ці цифри відображають масштаб фінансових викликів: країні необхідно щороку спрямовувати помітну частку економічних ресурсів у проекти “зеленого” переходу. Політики Румунії у своїх наративах часто наголошують на необхідності залучати приватні інвестиції та ефективно використовувати кошти ЄС. Прагнення до енергетичного переходу в Румунії тісно пов’язані з темою євроінтеграції та модернізації: інвестиції розглядаються як можливість оновити енергетичну інфраструктуру, зміцнити енергетичну безпеку і створити нові робочі місця, але водночас уряд підкреслює обережність у фінансах. Наприклад, в румунському плані відновлення акцентовано на інвестиції у відновлювану енергетику і мережі, проте зазначено, що їх реалізація має йти разом із збереженням збалансованого енергоміксу для гарантування надійності постачань. Таким чином, домінуючий наратив Румунії – це “прагматичний перехід”, який потребує значних вкладень, але повинен реалізовуватися поступово і збалансовано, використовуючи внутрішні ресурси (газ, ядерна енергетика) поряд з розвитком ВДЕ, щоб уникнути дефіциту енергії чи цінових шоків.

Україна, з огляду на наслідки війни та значні пошкодження енергетичної інфраструктури, стикається з подвійним тягарем: необхідністю швидкої відбудови та одночасно “зеленого” оновлення енергосектору. Обсяги інвестицій, потрібні Україні для енергетичного переходу, також оцінюються як надзвичайно великі відносно розміру економіки. За оцінками консалтингової компанії McKinsey, для досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року сукупні витрати на фізичні активи в Україні можуть перевищити 15% накопиченого ВВП країни за 2021–2050 роки. Українські політики в офіційних заявах наголошують на критичній залежності від зовнішньої підтримки: інвестиції у відновлення та декарбонізацію значною мірою мають надходити від міжнародних партнерів, фінансових інституцій та приватних інвесторів. Наратив України часто апелює до теми “вікна можливостей” – мовляв, післявоєнна відбудова дає шанс перебудувати енергетику за новими принципами (децентралізація, ВДЕ, інтеграція з ЄС), але для цього потрібен приплив капіталу та технологій ззовні. В той же час акцент робиться на енергетичній безпеці: інвестиції у ВДЕ та зменшення залежності від викопного палива (особливо імпортних енергоресурсів) подаються як питання національної стійкості.

Отже, в обох країнах усвідомлено величезний інвестиційний компонент переходу, але якщо Румунія робить ставку на внутрішні та європейські ресурси при обережному плануванні, то Україна фокусує увагу на міжнародній допомозі, пов’язуючи інвестиції з післявоєнним відродженням і переосмисленою концепцією енергетичної незалежності.

Макроекономічні ризики та вплив на структуру економіки. Наступний важливий блок – макроекономічні виклики. Інвестування десятків мільярдів євро в енергоперехід викликає питання про боргове навантаження, дефіцит бюджету, інфляцію, а також про структурні зрушення в економіці (частка різних секторів у ВВП, експорті, зайнятості).

Для Румунії макроекономічний аспект енергопереходу пов’язаний з потребою утримувати фінансову стабільність, виконуючи при цьому кліматичні зобов’язання. Як член ЄС, країна має орієнтир щодо обмеження бюджетного дефіциту та державного боргу, тому масштабні державні інвестиції в зелену енергетику мають узгоджуватися з цими рамками. Наратив румунських політиків відображає прагнення перетворити декарбонізацію на чинник економічного зростання, а не загрозу стабільності. Зокрема, підкреслюється, що інвестиції в енергоефективність та ВДЕ можуть створити мультиплікативний ефект – стимулювати локальне виробництво обладнання, будівництво, сферу послуг. Водночас визнається, що в короткостроковій перспективі можуть бути витрати для бюджету (наприклад, субсидії на “зелену” енергетику, компенсації населенню від зростання тарифів). Уряд Румунії у 2021–2022 рр. запроваджував заходи з пом’якшення росту тарифів на електроенергію і газ для населення, що показує чутливість питання цін – одна з причин, чому наративи наголошують на “плавності” переходу. Однак урядовці підкреслюють значення енергетичного міксу: ядерна енергетика та внутрішній видобуток газу розглядаються як “перехідні” опори економіки на шляху до вуглецевої нейтральності. Таким чином, румунський наратив балансує між економічним прагматизмом (не нашкодити зростанню і стабільності) та євроінтеграційними амбіціями (виконати цілі ЄС).

Для України макроекономічні виклики енергопереходу посилені війною. Різке падіння ВВП у 2022 р., руйнування виробничих потужностей і інфраструктури звужують національні фінансові можливості. В цих умовах питання довгострокового фінансування кліматичних заходів пов’язане з темою боргової стійкості. МВФ у спеціальному дослідженні наголошує, що інтеграція кліматичної політики після війни повинна відбуватися поступово і з урахуванням боргового навантаження. В довгостроковому прогнозі МВФ моделює

сценарії, за яких Україна, отримавши значну міжнародну підтримку у перше післявоєнне десятиліття, зможе надалі інвестувати в адаптацію до зміни клімату на рівні $\sim 0,3\%$ ВВП щороку, не підриваючи стабільності боргу. Отже, український наратив включає тезу про необхідність грантів і пільгових кредитів: власних ресурсів бракує, щоб фінансувати енергоперехід без збільшення боргів. Водночас, уряд і експертне середовище акцентують на тому, що зволікання з декарбонізацією може дорого обійтися в майбутньому – наприклад, втратою конкурентних переваг на ринках ЄС через механізм вуглецевого коригування імпорту (СВАМ). Українська металургія та хімпром традиційно формували значну частку експорту; якщо вони не скоротять вуглецевий слід, їхній доступ до ринків звужуватиметься. Тому в наративах з'являється аргумент про структурну модернізацію економіки: енергетичний перехід подається як шанс зменшити залежність від експорту сировинних товарів (вугілля, руди, сталі) на користь продукції з вищою доданою вартістю або розвитку секторів ВДЕ. Проте короткотерміново Україна стикається з дилемою: як підтримувати енергопостачання та промисловість під час війни (де, прагматично, зростає роль імпорту викопного палива і генерації на старих потужностях) і водночас закладати фундамент для “зеленої” відбудови. Наратив уряду намагається поєднати ці цілі через концепцію “Build Back Better” – відбудова з урахуванням принципів сталого розвитку. Макроекономічно це обґрунтовується тим, що кожен відновлений об’єкт енергетики має бути сучасним і енергоефективним, аби не створювати тягар у майбутньому (так зване уникнення “carbon lock-in”). Загалом, український дискурс визнає, що у короткостроковому періоді пріоритетом залишаються оборона та стабілізація економіки, але довгостроковий наратив підкреслює: енергетичний перехід – це інвестиція в майбутню конкурентоспроможність і стійкість економіки, і її потрібно планувати вже зараз.

Податково-бюджетні наслідки та зовнішньоекономічний баланс. Енергетичний перехід впливає на державні фінанси двома шляхами: через видаткову частину (необхідність фінансувати інфраструктурні проекти, субсидії, програми підтримки) і через доходи (зміна структури податкових надходжень, зокрема зменшення акцизів від продажу викопних палив тощо). Також змінюється структура імпорту-експорту енергоносіїв, що позначається на платіжному балансі.

Румунія сьогодні збирає значні доходи від нафтогазового сектора (через податки і роялті з видобутку газу в Чорному морі та нафти), а також отримує дивіденди від держкомпаній (наприклад, виробник газу Romgaz, енергетичні компанії). З поступовим зниженням ролі викопного палива ці надходження можуть скорочуватися. У наративах румунських урядовців фіскальний аспект не виступає на перший план – ймовірно, через те, що в середньостроковій перспективі (до 2030 р.) Румунія все ще планує використовувати свій газ (у т.ч. нові офшорні родовища) і навіть збільшити видобуток, тому різкого падіння доходів не очікують. Більше уваги приділяється питанню ефективного використання коштів ЄС та приватного капіталу, щоб мінімізувати навантаження на бюджет. Водночас введення ЄС із 2023 року механізму СВАМ та посилення Європейської системи торгівлі викидами (ETS) означає зростання платежів для підприємств за викиди CO_2 . Для Румунії, чії електростанції та заводи вже залучені до ETS, це стало викликом: витрати компаній на купівлю квот зросли, але держава отримує частину цих коштів через аукціони і може спрямовувати їх на кліматичні заходи (в рамках фонду модернізації, тощо). Наратив тут – “забруднювач платить” і ці гроші підуть на користь економіки в перехідний період. Щодо зовнішньоекономічного балансу, Румунія сподівається знизити імпорт газу (раніше частково з Росії) завдяки власному видобутку та переходу на ВДЕ. У перспективі 2040-х країна може стати чистим експортером електроенергії з відновлюваних і ядерних джерел. Політики згадують про цю можливість, але обережно – спершу треба вирішити внутрішні потреби.

Для України податково-бюджетний вимір енергопереходу дуже актуальний, адже держава традиційно дотувала енергетику (вугледобувні шахти отримували субсидії, тарифи регулювалися). Відмова від вугілля дозволить зекономити бюджетні кошти, що йшли на покриття збитків шахт, але натомість виникнуть витрати на закриття цих шахт (екологічна рекультивація, соціальні виплати). Від скорочення споживання нафти і газу постраждають надходження від акцизів на пальне – отже, у майбутньому потрібно реформувати систему оподаткування транспорту (наприклад, перейти до податку на пробіг чи дорожнього збору для електромобілів). Україна ще до війни запровадила податок на CO_2 , проте в символічному розмірі ($\sim \$1$ за тону, один з найнижчих у світі). У рамках зближення з ЄС обговорюється поступове підвищення цього податку або впровадження системи торгівлі викидами, що могло б стати джерелом бюджету, але лише за умов, що промисловість відновиться і матиме ресурси платити. Наратив українських фінансових органів – не допустити фіскальної дестабілізації: екологічні реформи повинні йти паралельно з податковою реформою, щоб компенсувати можливі втрати доходів. У зовнішньому секторі для України перехід обіцяє важливі вигоди: історично країна великими обсягами імпортувала енергоносії (природний газ, нафтопродукти, вугілля), що тиснуло на платіжний баланс. Розвиток власних ВДЕ та підвищення енергоефективності зможуть зменшити імпортну залежність і поліпшити торговельний баланс. Особливо після 2022 р., коли імпорт енергії (наприклад, електроенергії з ЄС взимку) став критичним, наратив акцентує: відновлена енергетика повинна бути максимально автономною. Але це поки що бачення, реалізація якого залежить від успішного завершення війни та залучення інвестицій у відповідні проекти.

Висновки. Порівняльний аналіз наративів щодо економічних викликів енергетичного переходу в Україні та Румунії показав як спільні риси, так і суттєві відмінності, зумовлені різним контекстом країн. Спільним для обох є розуміння, що енергетичний перехід – комплексне завдання, яке виходить за межі екології і глибоко впливає на економічну сферу. І в Києві, і в Бухаресті політики визнають потребу в значних

інвестиціях та реформуванні політики для стимулювання “зеленого” зростання. Наративи обох країн включають елементи про важливість енергетичної безпеки, зменшення імпортозалежності та створення нових секторів економіки.

Відмінності ж значною мірою визначаються інституційними та ситуаційними факторами. Румунія, як член ЄС, формує свій дискурс під впливом європейської кліматичної політики: її наратив більш структурований навколо виконання спільних цілей (внесок у ціль 55% скорочення викидів до 2030, кліматична нейтральність до 2050) та використання механізмів підтримки ЄС. Енергетичний перехід там подається як частина ширшої модернізації економіки в руслі євроінтеграції. Україна ж перебуває в екстремальних умовах війни і відбудови, що робить її наратив більш кризовим та мобілізаційним: перехід позиціонується як необхідність для виживання і відновлення, акцент на міжнародній солідарності та допомозі значно сильніший. Якщо румунські політики говорять про поступовий та керований перехід, українські – про стрибок у нову енергетику під час відбудови («Build Back Greener»).

В економічному сенсі Румунія більше зосереджена на тому, як вписати енергоперехід у рамки наявної макростратегії, не розхитавши фінансову стабільність, тоді як Україна ставить питання виживання економіки і використання переходу як драйвера постконфліктного розвитку. Так само в соціальній політиці: румунський уряд уже імплементує конкретні програми справедливого переходу для шахтарських регіонів за підтримки ЄС, а український – здебільшого декларує наміри, які реалізовуватимуться після перемоги, спираючись на міжнародну допомогу.

Варто підкреслити, що обом країнам необхідно приділяти особливу увагу економічній обґрунтованості та комунікації реформ. Збалансовані політичні наративи, підкріплені реалістичними розрахунками, можуть сприяти громадській підтримці енергетичного переходу. Для Румунії виклик полягає в ефективному використанні доступних ресурсів ЄС і стимулюванні приватного сектору до інвестування у чисту енергію. Для України – у створенні умов, за яких міжнародні кошти та технології придуть у країну, та в інтеграції принципів зеленої економіки в плани відбудови без шкоди для макростабільності.

Подальші дослідження можуть зосередитися на детальнішому аналізі дискурсу внутрішніх стейкхолдерів (бізнесу, громадянського суспільства) щодо енергопереходу, а також на кількісному моделюванні сценаріїв впливу різних політик на економіку України та Румунії. Однак уже зараз очевидно: економічний вимір є критично важливим для успішності енергетичного переходу, і від того, як політики його розуміють і пояснюють, значною мірою залежатиме темп і соціальна прийнятність трансформацій в енергетиці.

References

1. **Energy Policy Group.** (2022). Just transition of coal regions – Romania (EPG Fellowship report). Retrieved from: https://www.epg-thinktank.org/wp-content/uploads/2022/02/EPG-Fellowship_Just-transition-of-coal-regions.pdf [in English].
2. **European Commission.** (2019). Otsinka projektu Natsionalnoho planu дії з енергетики та клімату Румунії на 2021–2030 roky [Assessment of Romania’s draft National Energy and Climate Plan for 2021–2030]. Retrieved from: https://energy.ec.europa.eu/system/files/2019-06/necp_factsheet_ro_final_0.pdf (NECP Factsheet, červen 2019) [in Ukrainian].
3. **International Monetary Fund.** (2024). Policies to address climate change: Ukraine (Selected Issues Paper). Retrieved from: <https://www.imf.org/en/Publications/selected-issues-papers/Issues/2024/02/05/Policies-to-Address-Climate-Change-Ukraine-544431> [in English].
4. **Joint Research Centre.** (2021). Recent trends in coal regions in the Western Balkans and Ukraine. Retrieved from: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/recent-trends-coal-regions-western-balkans-and-ukraine-2021-11-08_en (News release, 8 November 2021) [in English].
5. **Low Carbon Ukraine.** (2020). A socially sustainable coal phase-out in Ukraine (Policy proposal). Retrieved from: <https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/A-socially-sustainable-coal-phase-out-in-Ukraine.pdf> [in English].
6. **Timchenko, M.** (2024). Keeping renewables clean: The lessons to be learnt from Ukraine’s green energy transition. Retrieved from: <https://www.weforum.org/stories/2024/12/renewables-ukraine-green-energy-transition/> (World Economic Forum, 9 December 2024) [in English].
7. **Ukraine Business News.** (2022). Energy transition will cost Ukraine more than 15% of its GDP by 2050. Retrieved from: <https://ubn.news/energy-transition-will-cost-ukraine-more-than-15-of-its-gdp-by-2050/> (26 січня 2022) [in English].
8. **World Bank.** (2023). Romania could substantially improve living standards while decarbonizing its economy by 2050: World Bank Group report. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/10/24/romania-could-substantially-improve-living-standards-while-decarbonizing-its-economy-by-2050-world-bank-group-report> (Press release, 24 October 2023) [in English].

ECONOMIC CHALLENGES OF THE ENERGY TRANSITION: A QUALITATIVE ANALYSIS OF POLICY NARRATIVES IN UKRAINE AND ROMANIA

Abstract. The article explores the economic challenges of the energy transition in Ukraine and Romania, emphasizing the *political narratives that shape investment priorities, macro-financial stability, and the social justice of reforms*. Based on a qualitative analysis of strategic documents, government statements, and expert reports, the study compares how both countries construct economic arguments in favor of decarbonization, energy decentralization, and integration with European markets. It is shown that Romania leverages access to EU funds to modernize its grids, maintaining a balance between gas, nuclear power, and renewables, while Ukraine views the transition as a means of post-war recovery and strengthening energy independence. Critical risks are identified, including debt burdens, potential tariff increases, and the threat of "carbon lock-in." The article offers recommendations such as tax incentives for green investments, mechanisms for war risk insurance, transparent management of international aid, and targeted support programs for vulnerable households. The research also considers potential benefits from clean electricity and hydrogen exports, value chain development, and innovation growth in the industrial and service sectors of both countries.

Keywords: energy transition, economic challenges, investments, macroeconomics, employment, policy narratives, Ukraine, Romania.

Відомості про автора / Information about the Author

Олександр Кузьменко, магістр за спеціальністю «Економіка», Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна. E-mail: okuzmenko@kse.org.ua,

Oleksandr Kuzmenko, Master of Economics, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: okuzmenko@kse.org.ua

© О. Кузьменко
27.05.2025

Стаття отримана редакцією